ГРОДЗЕНСКАЯ КАТАСТРОФА САВЕЦКАЙ 3-Й АРМІІ Ў 1941 Г. ЧАСТКА 4

<u>Крыніца друкавання</u>:
Люцік, З. Гродзенская катастрофа савецкай 3-й арміі ў 1941 г. Частка 4 [Электронны рэсурс] / Зміцер Люцік // Harodnia.com. – Рэжым доступу: https://harodnia.com/be/uczora/hrodna-1920-1944/536-grodzenskaya-katastrofa-savetskaj-3-j-armii-u-1941-g-chastka-4. – Дата доступу: 30.06.2017 г.

Дывізіі 11-га механізаванага корпуса (29-я танкавая, рэшткі 33-й танкавай і 204-я матарызаваная) атакавалі Гродна з паўднёвага ўсходу. Стралковыя палкі 85-й дывізіі атакавалі ўздоўж Нёмана і дарогі Свіслач – Гродна.

Нямецкая абарона Занёманскага фарштата абапіралася з усходу на земляны форт № 4 і вёску Гнойніца (пасля вайны перайменавана ў Вішнявец, цяпер раён горада). Умацаванні фарта ўяўлялі сабой даволі высокія валы і равы, зручныя для абароны супраць пяхоты. Як ужо адзначалася вышэй, абарону ў Гродне займаў нямецкі 84-ы пяхотны полк 8-й пяхотнай дывізіі. Камандаваў палком палкоўнік Хорст Гросман. 1-ы яго батальён пад камандаваннем маёра Гейнца Кобальдта заняў пазіцыі на левым фланзе (ад ракі Нёман), 2-гі батальён капітана Э. Рынга — на правым фланзе. 3-ці батальён быў высланы наперад. З поўдня да пазіцый 84-га палка прымыкалі пазіцыі 256-й дывізіі (у раёне в.Кузніца).

Пачатак артыкула:

Гродзенская катастрофа савецкай 3-й арміі ў 1941 г. Частка 1
Гродзенская катастрофа савецкай 3-й арміі ў 1941 г. Частка 2
Гродзенская катастрофа савецкай 3-й арміі ў 1941 г. Частка 3

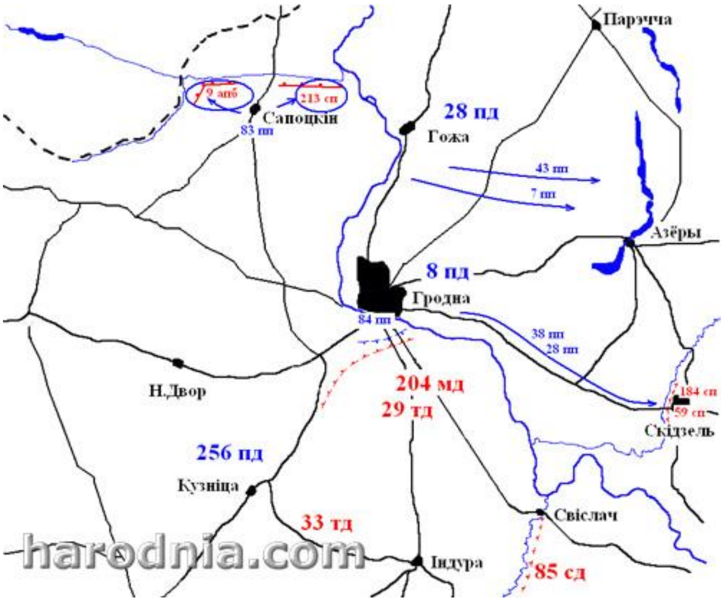

23 чэрвеня 1941г. Далейшае наступленне немцаў

З раніцы 24 чэрвеня Гродна атакавалі падраздзяленні савецкіх 204-й матарызаванай і 29-й танкавай дывізій. Для нямецкіх войскаў гэтыя савецкія атакі маглі скончыцца катастрафічна, бо калі б тры батальёны 84-га нямецкага пяхотнага палка былі б знішчаныя, а Гродна ўзяты савецкімі войскамі, то два палкі 8-й пяхотнай дывізіі былі б адрэзаныя ў раёне мястэчка Скідзель. Акрамя таго, нямецкі фронт у сутыку 8-й і 256-й дывізій быў бы разарваны.

Мотапяхота 204-й матарызаванай дывізіі падтрымлівалася танкамі 29-й танкавай дывізіі. Першапачаткова савецкая пяхота наступала ўдала і прасунулася на некалькі кіламетраў. Так, 700-ы полк вёў бой у раёне вёсак Каробчыцы—Караліно. 3-ці батальён палка маёра Барташэвіча, згодна з савецкімі дадзенымі, знішчыў да 500 нямецкіх салдат. Стварылася магчымасць акружэння Занёманскага фарштата з поўдня. У гэтым жа самым раёне вёў бой і 57-ы танкавы полк 29-й дывізіі. У раёне в.Кузніцы атакавала 33-я танкавая дывізія. 481-ы нямецкі полк і перадавы атрад 256-й нямецкай дывізіі стварылі тут супрацьтанкавую абароны. На працягу дня яны данеслі аб 36 знішчаных савецкіх танках. Нямецкае наступленне тут спынілася.

23 чэрвеня 1941г. Фрагмент нямецкай карты. Гродна заняты 8-й нямецкай пд

Цяжкія баі адбываліся на падыходах да Гродна. 3-ці батальён нямецкага 84-га палка адступіў на абарончыя пазіцыі, а 2-гі батальён з групай матацыклістаў 28-га і 38-га пяхотнага палка занялі абарону ўздоўж Нёмана да вёскі Мігава. Гэта было зроблена для таго, каб перашкодзіць савецкім войскам фарсіраванне ракі і абыходу горада з усходу. Праўда, трэба агаварыцца, што ў планах савецкага камандавання такі варыянт, на жаль, і не разглядаўся. Усе атакі праводзіліся ўздоўж дарог, якія вялі на Гродна па левым беразе ракі.

Галоўную ролю ў адбіцці савецкіх атак адыграў 1-ы дывізіён 8-га артылерыйскага палка пад камандаваннем капітана М. Гірзберга. 1-я батарэя пад камандаваннем капітана графа Хохберга страляла так хутка і так доўга, што злезла шэрая фарба са ствалоў гаўбіц. Таксама цікава адзначыць, што на працягу баёў за Гродна 1-ы артылерыйскі дывізіён расстраляў палову боезапасу, які спатрэбіўся яму для ўсёй вайны на Захадзе ў 1939—1940 гг.

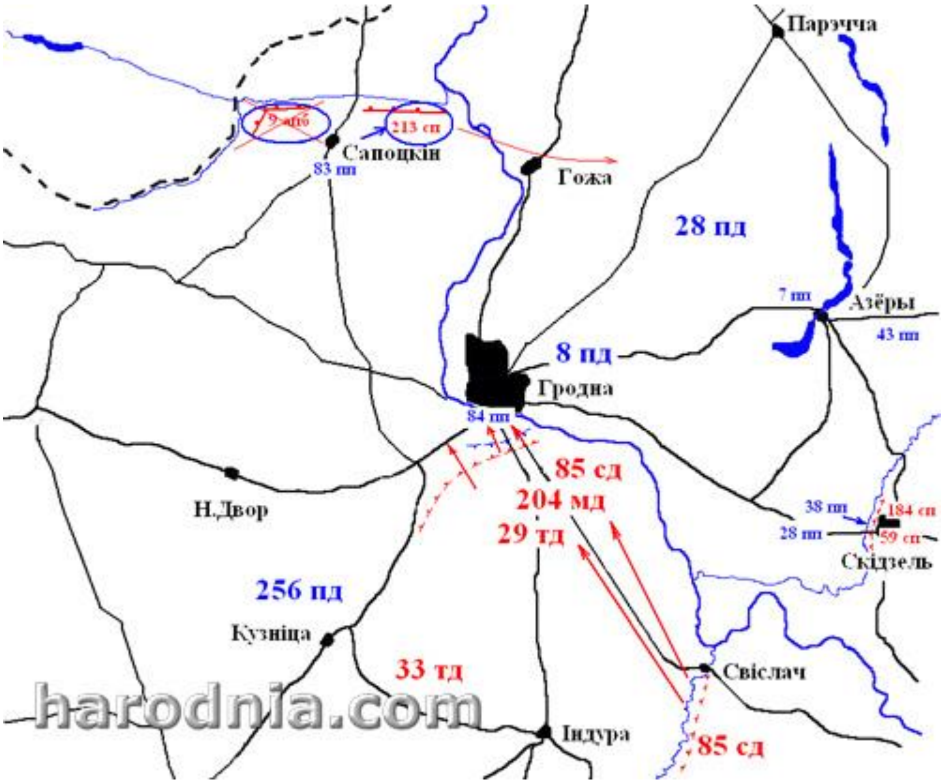

24 чэрвеня 1941 г.

Палкі 85-й стралковай дывізіі не ўдзельнічалі ў гэтым наступленні. Яны распачалі марш на Гродна толькі раніцай 24 чэрвеня. 103-ці і 141-ы палкі варочаліся туды, адкуль у папярэдні дзень прыйшлі. Марш суправаджаўся моцнымі нямецкімі бамбаваннямі на працягу 9,5 гадзін (!), ад чаго палкі неслі вялікія страты. Траса Гродна—Лунна мела нязручныя для з’езду ўзбочыны, таму машыны і трактары падчас бамбаванняў заставаліся на шашы. Гэта, безумоўна, толькі павялічвала страты сярод іх. Толькі ў 22.30 нямецкія бамбаванні спыніліся. Да ночы 24 чэрвеня 85-я дывізія не здолела выйсці да рубяжа атакі Гнойніца—Солы.

Вечарам, згодна з данясеннем камандуючага арміяй генерала Кузняцова, падраздзяленні 11-га механізаванага корпуса (29-я танкавая дывізія) занялі раён вёскі Гнойніца. Палкі 204-й матарызаванай дывізіі перайшлі вечарам да абароны на рубяжы Гібулічы—Альшанка. Такім чынам, у другой палове дня яны адступілі з раёна Каробчыцаў. Тым жа вечарам 24 чэрвеня камандуючы 3-й арміяй вырашыў адвесці палкі 11-га механізаванага корпуса на рубеж ракі Свіслач. Аднак генерал Дзмітрый Маставенка запэўніў яго, што трэба пакінуць гэтыя часткі на дасягнутым рубяжы.

25 чэрвеня 1941г. Фрагмент нямецкай карты. Становішча на фронце. Гродна абведзены кругам

На працягу 25 чэрвеня мотастралковыя палкі 204-й матарызаванай дывізіі працягвалі весці баі на тых жа рубяжах. 657-ы артылерыйскі полк з пазіцый каля вёскі Капцёўка аказваў агнявую падтрымку пяхоце. Апошнія танкі дывізіі палкоўніка Студнева ізноў атакавалі на фронце Пагараны—Гібулічы. Толькі вечарам атакі гэтых падраздзяленняў скончыліся. Гродна так і не быў узяты. Страты 29-й і 204-й дывізій былі вельмі вялікімі. У танкавай дывізіі засталося каля 300—400 чалавек і да 30 танкаў, у матарызаванай — каля двух батальёнаў і некалькі бронеаўтамабіляў. Фактычна гэтыя падраздзяленні перасталі існаваць.

Раніцай 25 чэрвеня марш палкоў 85-й дывізіі на Гродна працягваўся. Каля 15 гадзін дня палкі пачалі наступленне на горад. Цікава адзначыць, што камандуючы дывізіяй узгадваў, што ў гэты ж самы час праз парадкі наступаючага 103-га палка адыходзіла матарызаванае савецкае падраздзяленне. Ніякія спробы самога генерала Бандоўскага затрымаць яго не былі паспяховымі. Савецкія салдаты на аўтамашынах пранесліся па дарозе ў накірунку саўгаса «Свіслач». Верагодна, гэта быў адзін з батальёнаў 11-га механізаванага корпуса.

Нямецкая супрацьтанкавая 3.7 см гармата і разлік.
Раён Гродна. Чэрвень 1941 г.

Толькі вечарам батальёны 103-га стралковага палка падышлі з боем у раён былога дывізійнага лагера каля вёскі Солы. Бой на гэтым рубяжы працягваўся і з надыходам ночы. Паводле ўспамінаў удзельнікаў баёў, разам з савецкай пяхотай дзейнічалі і танкі 29-й танкавай дывізіі. Нямецкі журналіст Х. Слязіна, які знаходзіўся ў 84-м палку 8-й пяхотнай дывізіі, апісаў сітуацыю, у якой ішлі баі вечарам 25 чэрвеня ў прадмесцях Гродна:

Гродна ўвесь гарыць. Неба перад намі асвечана, нібы дзённым святлом, мора агня, якое бушуе ў горадзе, створана бесперапынна ляцячымі снарадамі, якія выпускаюць батарэі ворага. Трасы дугамі чэрцяць неба, трасіруючыя снарады пакідаюць яркія лініі ў ночы. Гэта было б ап'яняльным прадстаўленнем, калі б тут не бушавала пекла. Нашая артылерыя яшчэ недастаткова моцная. Яна можа паражаць толькі індывідуальныя цэлі, якія цяжка разбіраць у агульным беспарадку. Сувязь увесь час перарываецца. Кожнае падраздзяленне дзейнічае само па сабе… Усе будынкі ў наваколлі знаходзяцца ў агні, дождж іскраў сыплецца па вуліцах, палаючыя вогненныя языкі блакуюць нам пуць, сцены абрынаюцца ўніз. Цяжкія снарады выбухаюць пасярод усяго гэтага. Коні вар'яцеюць і нясуцца ў шаленстве ў агонь...

Нямецкая калона ў прыгарадзе Гродна.фота з калекцыі Д.Люціка

Цаной вялікіх стратаў савецкі 103-ці стралковы полк (камандзір — маёр Міхаіл Каравашкін) прымусіў часткі 8-й нямецкай пяхотнай дывізіі пакінуць земляны форт і вёску Гнойніца, якая ўжо фактычна была цалкам знішчана. Згодна з данясеннямі камандзіра палка:

…цаной вялікіх стратаў полк да ночы скончыў наступленне захопам лагернага стрэльбішча і рэдутаў старой крэпасці. Далажыў і сумную вестку: полк панёс вялікія страты; выбылі са строю ўсе камандзіры і палітрукі ротаў.

У форт № 4 першым уварваўся стралковы ўзвод малодшага лейтэнанта Г. Салаўёва з 2-га батальёна 103-га палка.

Ноч 25 чэрвеня 1941 г. вачыма Х. Слязіны:

Нашыя шэрагі там вельмі тонкія. Гэта цуд, што некалькі ротаў не былі там разгромленыя пераўзыходзячымі сіламі ворага. Нашыя лініі прагнуліся, і бальшавікі прарваліся ў некаторых месцах. Аднак фронт эластычны. Ён прагінаецца назад, а потым вяртаецца ў першапачатковае становішча, выбіваючы ворагаў з іх пазіцый контратакамі. Нягледзячы на амаль безнадзейную барацьбу асобных атрадаў, афіцэры падтрымліваюць становішча. Зноў і зноў яны кідаюць некалькіх салдат з кулямётамі на найбольш пагрозлівыя ўчасткі… Цяпер яны [г. зн. савецкія войскі. — Дз. Л.) мяняюць сваю тактыку і наступаюць вялікімі сіламі на вельмі маленькім участку фронту, пры гэтым яны абстрэльваюць іншыя ўчасткі фронту моцным артылерыйскім агнём. Снарады розных калібраў пераворваюць і рвуць зямлю, разбураюць нашыя пазіцыі… Яны зноў атакуюць суседні сектар. Там размешчана адна з нашых гаўбічных батарэй. Праз тонкі заслон пяхоты прарываюцца орды бальшавікоў. Тады ствалы нашай батарэі палаюць успышкамі. Стрэлы і выбухі гучаць амаль адначасова. Артылерысты страляюць проста ў шэрагі рускай пяхоты… Непарыўна снарад за снарадам ляцяць са

ствалоў і топяць атаку ў крыві і жалезе. Равучыя горы людзей накапліваюцца — іншыя імкліва адыходзяць…

Хвалі атакуючай расійскай пяхоты льюцца на маленькім участку — чалавек за чалавекам, амаль што побач, так, што можна дакрануцца адзін да другога, з прымацаванымі штыкамі і шаблямі. Хваля за хваляю з інтэрвалам каля 10 метраў — тысячы, цесна сабраныя разам, бегуць у ротных парадках. Пранізлівы крык «Ура» папярэднічае атацы. Тады нашыя куляметы адразаюць іх і косяць баявыя парадкі. Мінамёты ірвуць вялікія прарэхі ў іх. Іх нельга прапусціць Агонь, агонь, пакуль са ствалоў не пойдзе жар! Цяжкія куляметы б'юць без перапынку лента за лентай з самай вялікай хуткасцю. Кулямётчыкі ледзь перамяшчаюць ствалы з боку ў бок. Гарачы свінец косіць цэлыя шэрагі. Яны паміраюць сотнямі, пакуль цэлыя сцены з чалавечых целаў не ляглі паміж намі і наступнымі атакуючымі хвалямі…

Нямецкі аэрастат ў раёне Гродна. Чэрвень 1941г.

На жаль, савецкія атакі праводзіліся ўжо другі дзень і без адпаведнай падрыхтоўкі — пра гэта ніхто і не думаў. Без падтрымкі авіяцыі, без разведкі, без абхадных манёўраў пяхота 85-й дывізіі «ў лоб» штурмавала нямецкую абарону. Згодна з падлікамі камандзіра 85-й стралковай дывізіі генерала Бандоўскага, у баях ноччу 25 чэрвеня дывізія страціла каля 1000 чалавек забітымі. Аднак, як адзначаў сам генерал, гэтыя звесткі недакладныя — у тыя дні не было часу для падліку забітых, тым больш што поле бою засталося за немцамі. Яшчэ ў 22 гадзіны 25 чэрвеня быў атрыманы загад

на адступленне на рубеж ракі Свіслач. У сярэдзіне ночы абодва савецкія палкі пачалі адступаць. Як у сюрэалістычным кіно — рэшткі 103-га і 141-га палкоў ізноў ішлі па тых жа дарогах да Свіслачы.

Высновы

Падзеі 22–25 чэрвеня 1941 г. былі катастрафічнымі не толькі для 3-й арміі. Разгромленымі аказаліся большасць савецкіх злучэнняў. Прычыны гэтай катастрофы трэба шукаць не толькі і не столькі ў няскончаным пераўзбраенні Чырвонай Арміі. Савецкае камандаванне заўсёды імкнулася задавіць ворага масамі сваёй тэхнікі, авіяцыі і пяхоты, і, нажаль, вельмі слаба падымалася пытанне адносна якаснай падрыхтоўкі камандзіраў і чырвонаармейцаў, сяржанцкага складу. Адпаведна не было пастаўлена пытанне аб належнай эксплуатацыі аўтамабіляў, танкаў і т. п. Войскам не хапала зладжанасці, ініцыятыўнасці каманднага складу. У выніку Чырвоная Армія ўзору 1941 г. была небаяздольнай. Масы тэхнікі проста бяздумна кідаліся супраць нямецкай пяхоты і цярпелі паразу за паразай. Салдаты і афіцэры паказвалі ўзоры гераізму ў адзіночку ці невялікімі групамі, у той час як буйныя злучэнні нагадвалі непаваротлівых сляпых чарапах.

Нямецкія салдаты разглядаюць знішчанаую 85-мм савецкую зенітную гармату. Гродна.

Пасля некалькіх дзён баёў у раёне Гродна 3-я армія панесла настолькі вялікія страты, што фактычна перастала існаваць. Пад час адступлення рэшткі палкоў і дывізій па большай частцы згубілі апошняе цяжкае ўзбраенне і арганізацыю. Камандны склад таксама панёс вялікія страты. Камандзір 4-га ск генерал Я.А.Ягораў трапіў у палон, начальнік штаба і камісар корпуса прапалі без вестак. Прапаў без вестак камандзір 29-й танкавай дывізіі палкоўнік М.П.Студнеў, у палон трапіў яго начальнік штаба падпалкоўнік М.М.Каланчук, камандзір артпалка дывізіі прапаў без вестак. Больш пашчасціла штабу 3-й арміі. Выйшлі з акружэння камандарм-3, начальнік штаба генерал А.К.Кандрацьеў і член вайсковага савета камісар М.І.Бірукоў. Яны вывелі з акружэння 498 чырвонаармейцаў і камандзіраў - з усёй арміі!

Нямецкія часткі 8-й пд ідуць праз беларускую вёску. Раён Гродна. 22 чэрвеня

Вермахт, наадварот, быў вельмі добра падрыхтаваны да сучаснай вайны. Не маючы найноўшай тэхнікі і авіяцыі, нямецкая армія дзейнічала рашуча, свабодна і адважна. Пры гэтым гаворка тут ідзе не пра знакамітыя танкавыя групы, а пра шараговыя пяхотныя дывізіі. Фактычна баі за Гродна ў 1941 г. выйгралі дзве нямецкія пяхотныя дывізіі — 8-я і 28-я (пры падтрымцы артылерыі і авіяцыі). Дзве дывізіі супраць арміі, якая мела значныя танкавыя і авіяцыйныя сродкі. Дарэчы, камандзіра 8-й пяхотнай дывізіі генерала Густава Хёнэ за баі па ўзяцці «крэпасці Гродна» (так у дакументах) 30 чэрвеня 1941 г. узнагародзілі Рыцарскім крыжом.

Зміцер Люцік

Артыкул друкаваўся ў часопісе ARCHE